

## BOJI ZA GORICO

(1915—1916)

Ni slovenskega mesta, ki bi pretrpelo toliko vojnih strahot in razdejanja in za katerega bi bilo prelite toliko krvi, kakor za našo mučeniško Gorico. Oddolžiti si želim spominu na to težko obdobje z opisom, kako je o njeni tragični usodi odločil tujčev meč.

Ob italijanskem napadu na bivšo avstro-ogrsko monarhijo 24. maja 1915 se je njeno vrhovno vojno vodstvo odločilo organizirati obrambo ob levem bregu Soče z dvema mostiščema na njenem desnem bregu, pri Tolminu in Gorici. Obramba tega dela nove jugozahodne fronte (od Triglava do Kvarnera) je bila zaupana generalu pehote, kasnejšemu feldmaršalu Svetozaru Borojeviću, dotedanjemu poveljniku III. armade v Karpatih. Ob izbruhu vojne je bilo na Soči vsega 26 po večini črno-vojniških (Landsturm) bataljonov s 13 baterijami. Te maloštevilne čete so bile konec maja in v začetku julija okrepljene s XV. in XVI. armadnim zborom, ki jima je bila poverjena obramba od tolminskega mostišča do reke Vipave, in z deli VII. armadnega zbora, ki je okrepil obrambo na kraški planoti. Proti tem razmeroma šibkim četam so imeli Italijani ob izbruhu vojne v napadalnem razporedu pripravljenih 8 in pol armadnega zbora, s katerimi so hoteli zavzeti tiste kraje, ki so jim bili obljubljeni z londonskim paktom, ter čez ljubljansko kotlino prodirati dalje v osrčje monarhije.

Avstrijske postojanke goriškega mostišča so se vile od Štandreža pod Gorico na levem bregu Soče v zmernem loku do nekako 800 korakov vzhodno od Ločnika, na zahodnih straneh Kalvarije, Podgore in Pevme, na koto 188 na Oslavju, od tod dalje pa po jugozahodnem pobočju Sabotina in zahodno od kote 609, kjer so se nadaljevale na levem bregu Soče vzdolž rebri Dolge njive, Zagore in Plav. Težko je bilo braniti postojanke pred Gorico, ker ni bilo mogoče na desnem bregu Soče zgraditi zaradi plitkosti mostišča druge obrambne oziroma rezervne bojne črte. Za organizacijo globljega mostišča namreč ni bilo ob izbruhu vojne na razpolago potrebnih čet ter se je zaradi tega avstrijsko vojno vodstvo odločilo, da s čim manjšim številom čet zaščiti le Gorico. To mostišče so branile z največjo hrabrostjo in požrtvovalnostjo od izbruha vojne z Italijo

skozi pet italijanskih ofenziv, v razdobju od junija 1915 do marca 1916, dalmatinske čete 22. pešpolka iz Sinja, 23. domobranskega pešpolka iz Gruža-Dubrovnik z manjšimi enotami drugih narodnosti. Te čete so tvorile 58. avstrijsko divizijo pod poveljstvom generalmajorja von Zeidlerja. V teh petih italijanskih ofenzivah je padel na tem bojišču cvet dalmatinskih polkov. Med IV. italijansko ofenzivo jeseni leta 1915 so v ogorčenih obrambnih bojih na Oslavju krvaveli tudi naši fantje ljubljanskega 17. pešpolka. Samo med to ofenzivo so Italijani napadli petnajstkrat Sabotin, štiridesetkrat Podgoro in tridesetkrat Oslavje, kar pač najbolj prepričljivo dokazuje ogorčenost teh bojev in italijansko zanesenost, da ne glede na žrtve osvoje Gorico.

Konec meseca julija 1916. leta ni bila bilanca vojne situacije za centralne sile — Nemčijo in Avstrijo — ugodna, ne glede na osvojena prostrana področja na zahodu, vzhodu in jugovzhodu. Nemški napad na Verdun ni uspel, imel pa je za posledico ogromne izgube in je omajal dotedanjo veliko samozavest nemške armade iz zaledja. 4. junija se je pričela na vzhodni fronti velika ofenziva generala Brusilova, v kateri so Avstrijci takoj v prvem tednu izgubili čez 300.000 mož. Vsa pozornost nemškega in avstrijskega vrhovnega poveljstva je bila zaradi tega usmerjena na vzhod, kamor so morale biti poslani mnogoštevilne divizije, ki so bile vzete z zahodne in jugozahodne fronte. Razen tega so tudi Francozi in Angleži začeli 1. julija veliko ofenzivo na Sommi, kar je položaj centralnih velesil še bolj kompliciralo, v bližnji bodočnosti pa se je pričakoval tudi vstop Romunije v vojno na strani antante.

Potem ko so bili Avstrijci primorani, da zaradi dogodkov na vzhodu prekinejo svojo uspešno začeto ofenzivo na Tirolskem, je italijansko vrhovno poveljstvo preložilo težišče svoje akcije zopet na soško fronto in se je lotilo pospešenih priprav za napad na goriško mostišče in Doberdob. Zaradi tega je okrepilo svojo III. armado vojvode d'Aoste z 10 divizijami, z mnogoštevilnim topništvo in minometali največjih kalibrov. Vse te okrepiteve, ki so jih večidel dobili s tirolske fronte, so bile najprej osredotočene na prostoru Padova—Castel Franco—Vicenza—Bassano, ter so bile



Goriško bojišče; na desni Sabotin in viadukt pri Solkanu, v ozadju Gorica



Na Sabotinu



šele neposredno pred začetkom napada, med 27. julijem in 4. avgustom, prepeljane na Sočo, da bi s tem dosegli čimvečje iznenadenje, kar je italijanskemu vrhovnemu poveljstvu tudi popolnoma uspelo. Tako so bili za to novo italijansko ofenzivo, ki se je imela pričeti 6. avgusta, pripravljene 205 laški bataljoni s 1250 topovi proti 78 avstrijskim bataljonom s 384 topovi.

Izmučene goriške griče in kraške bregove južno od Vipavske doline so obžarjali prvi žarki jutranjega sonca, ko so pričeli 6. avgusta ob tričetrt na sedem obstreljevati laški topovi in minometalci avstrijske postojanke od Tolmina do morja. Ta topniški ogenj je postajal čedalje močnejši ter se je končno osredotočil na Sabotin in Podgoro, krilna bastiona goriškega mostišča, ter na bregove Sv. Mihaela, severni bastion doberdobske planote. Te postojanke so bile že zdavnaj popolnoma porušene in zravnane z zemljo, predstavljajoče v dim in prah zaviti kup razvalin, ko so ob štirih popoldne prešle napadalne kolone vojvode d'Aosta v napad na vsem odseku goriškega mostišča in na severnem odseku kraške planote. Tako se je pričela po vrstnem redu šesta soška bitka, tragična za Gorico in za nas Slovence posebej.

Ob začetku te laške ofenzive so branili odsek od Sabotina do Oslavja trije bataljoni in pol (3. bataljon dalmatinskega 37. pešpolka je branil sam Sabotin in koto 609), središče mostišča od Oslavja do kote 206 so branili trije črnovojniški bataljoni, levi odsek od Podgore do reke Vipave je branilo vsega skupaj pet bataljonov, od katerih sam greben Podgore dva bataljona dalmatinskega 23. pešpolka. Na ključnih točkah so bili torej ostanki izkrvavljenih dalmatinskih polkov. Vsega skupaj je bilo na mostišču 9 bataljonov in pol, od tega 5 črnovojniških. Divizijsko rezervo je sestavljalo 7



Podgora

bataljonov, ki so bili razporejeni po vaseh zahodno od Gorice. Ključna točka v obrambi mostišča je bil kameniti in zelo strm Sabotin, ki je dominiral nad vsem ostalim delom mostišča. Obrambo mostišča je podpiralo samo 87 topov s prav malo municije. Divizijski poveljnik je bil službeno odsoten ter ga je v teh kritičnih dneh nadomeščal generalmajor Dani z načelnikom štaba polkovnikom Pohlom. Obrambna moč posadke mostišča je bila oslABLJENA, ker je morala 58. divizija že prej oddati eno svojih aktivnih brigad na tirolsko fronto, a 2 aktivna bataljona sosedni diviziji ter je v zameno za te enote v svoj sestav prevzela 5 črnovojniških bataljonov. Borbeno razpoloženje južnoslovanskih čet je začelo popuščati zaradi strahovitih izgub v prejšnjih italijanskih ofenzivah in zaradi surovega in nadutega ravnanja častnikov nemške narodnosti, ki so bili v večini. Na izmučeno moštvo je zelo vplivala velikopotezna in uspešna ofenziva generala Brusilova, pa so se mnogi nadejali bližnjega konca vojne. Tik pred začetkom te ofenzive so pribežali iz 23. pešpolka na laško stran nekateri rezervni oficirji italijanske narodnosti in izdali načrte obrambne organizacije na mostišču. To nepričakovano pridobitev so Italijani korenito izkoristili pri obstreljevanju postojank oziroma pri pripravi svojega napada.

Proti tej relativno slabi obrambi goriškega mostišča je maršal Cadorna usmeril 6 divizij okrepjenega VI. armadnega zbora generala Badoglija, ki jih je podpiralo 500 topov vseh kalibrov in 400 minometalcev. Prvi napadalni val pa je sestavljalo celih 48 bataljonov proti le 9 in pol avstr. bataljona na mostišču.

Italijanski napad na Sabotin, ki je bil izveden z 22 bataljoni, je uspel, vendar se Italijani niso upali kljub ogromni premoči spustiti od Sv. Valentina in Šmaverja k mostom čez Sočo pri Solkanu, da bi jih zavzeli. V sredini se jim je posrečilo prebiti postojanke avstrijskih črnovojniških čet, zavzeti Pevmo ter v tej smeri dospeti do Soče. Zato pa so na levem krilu odbili Dalmatinci 23. pešpolka vse naskoke nadmočnih laških čet ter so čvrsto v svojih rokah obdržali glavni greben Podgore z obeh strani kote 240, čeprav je Italijanom uspelo prebiti se v smeri Grafenberga in od tog ozgrotiti desni bok in zaledje hrabrih branilcev Podgore. Razen tega se jim je posrečilo zavzeti tudi koto 184 na grebenu Kalvarije.



Na Sv. Marku



Laški štab kuje načrte za nadaljnja osvajanja naše zemlje

Istočasno so tega dne zvečer nadmočne laške čete XI. armadnega zbora zavzele vrh Sv. Mihaela, vendar so vsi njihovi napori, da bi razširili ta svoj uspeh tudi proti zahodu in jugu, ostali kljub strahovitim izgubam brezuspešni.

Sele v noči od 6. na 7. avgust je bila na mostišču angažirana rezerva 58. divizije in so se pričeli skupni poskusi, da se ponovno zavzamejo izgubljeni deli mostišča. Protinapad na Sabotin z deli 37. pp. pod poveljstvom podpolkovnika Turudije ni uspel, medtem ko je v centru uspelo vsaj deloma popraviti situacijo. Na Podgori so od vseh strani obkoljeni Dalmatinci neprestano odbijali naskoke premočne laške pehote. 7. avgusta so Italijani nadaljevali napade z vsemi enotami okrepljenega VI. armadnega zbora. Ves ta dan so bile ogorčene borbe, deloma s prsi v prsi, na bregovih pri Oslavju, na gričevju nad Pevmo in na Podgori. Te postojanke, mostovi čez Sočo, mestno področje in vse komunikacije so bili tudi tega dne pod neprestanim množičnim topniškim ognjem. Tako je bilo takrat uničeno še to, kar je ostalo neporušeno izza prejšnjih italijanskih ofenziv. Posebno je pri tem trpela Gorica, kjer je bilo pobitega zaradi smrtonosnega laškega ognja tudi mnogo civilnega prebivalstva, ki je dotlej hrabro vzdržalo na svojih domovih.

Ker Avstrijci pri Gorici niso razpolagali z nobeno rezervo več, niti niso imeli dovolj municije, a posadka na mostišču je skopnela od prvotnih 18.000 komaj na 5000 mož, medtem ko se Italijani stalno krepili svoje čete, je bilo zaukazano branilcem mostišča, da se v noči med 7. in 8. avgustom umaknejo na levi breg Soče, da bi neposredno branili Gorico. Le na strmeh vzhodnem pobočju Sabotina nad Solkanom je ostal bataljon Dalmatincev 37. pešpolka, da oblikuje na ta način majhno mostišče nad železniškim viaduktom.

Med prodiranjem za odstopajočimi branilci goriškega mostišča se je Italijanom 8. avgusta okoli opoldne posrečilo prekoračiti Sočo pod Standrežom in mostove pri Ločniku, ki se jih Avstrijcem ni posrečilo do kraja porušiti. Tu in nizvodno od Standreža se je Italijanom v teku popoldneva posrečilo razširiti svoje mostišče na levem soškem bregu, vendar so bili vsi njihovi napori, da bi se z jugozahodne strani približali mestnemu področju, strti z žilavim odporom delov 23. dalmatinskega pp. Severno od mostov pri Ločniku niso Italijani tega dne poskušali pre-

koraciti Sočo, čeprav je bil njen levi breg le slabo zaseden in za obrambo pomanjkljivo organiziran. V večernih urah je začela ogroženi Gorici prihajati prva pomoč iz globljšega zaledja, vendar je medtem poveljstvo V. avstrijske armade že izdalo povelje za umik goriške posadke na drugi položaj: Sv. Gora—Sv. Katarina—zahodno pobočje Panovca—Sv. Marko in dalje ob levem bregu Vrtojbece s priključkom čez Mirenski grad na nove obrambne postojanke na kraški planoti. Ta umik je bil nemoteno opravljen od 8. na 9. avgust, ne da bi ga bil napadalec kaj motil. Tedaj se je umaknil čez Sočo tudi bataljon Dalmatincev nad Solkanom, za njim pa je bil porušen viadukt čez Sočo. Zaradi svojega umika pri Gorici so bili Avstrijci primorani, da se umaknejo na svoj drugi položaj tudi na kraški planoti; ta je potekal čez koto 212 (nad Logom)—Lokvico—Opatje selo—koto 144—ustje Timava.

Po osvoboditvi Gorice dne 9. avgusta je glavnina laških divizij zamudila ugodno priliko, da še istega dne nadaljuje prodiranje vzhodno od Gorice ter da vrže branilca v prvem naletu z njegovega drugega položaja, ki je bil takrat še slabo zaseden in neorganiziran.

S tem italijanskim uspehom pa šesta soška bitka še ni bila končana. Med 10. in 16. avgustom so med Plavami in morjem v neprestanih naskokih s sedemnajstimi divizijami in z nadmočnim topništvom Italijani poskušali Avstrijce potisniti z drugega položaja. Te sedemdnevne borbe za drugi avstrijski položaj pomenijo drugo fazo te krvave soške bitke, ki se je končala s popolnim neuspehom za napadalca, ker so Avstrijci uspeli obdržati na kraju bitke vse svoje postojanke čvrsto v rokah. Skupne izgube pa so znašale v tej soški bitki blizu 100.000 mož...



Porušeni most čez Sočo pri Pevmi



Branilci Podgore v rezervi vzhodno od Gorice

Z zavzetjem Gorice so Italijani po 14 mesecih od vojne napovedi dosegli svoj prvi večji uspeh. Ta uspeh je bil predvsem moralnega značaja, ker sta ga laška vojska in narod pričakovala, obenem pa je bil s tem tudi do neke mere popravljen njihov zelo oslabljeni vojni prestiž pri zaveznikih. Vendar v vojaškem pogledu ta uspeh ni prekoračil taktičnega okvira, ker se Italijanom ni posrečilo, da bi ga spremenili v strateškega, čeprav so bili za to dani nadvse ugodni pogoji glede na takratno zelo težko situacijo njihovih sovražnikov. Priprave za to ofenzivo so Italijani izvršili v največji tajnosti in v rekordno kratkem času ter so tako popolnoma presenetili branilce. Največja napaka avstrijskega generalštaba je bila njegovo prepričanje, da so Italijani za daljšo dobo nesposobni, da bi po porazu na južnem Tirolskem v mesecu maju 1916 začeli operacijo večjega obsega na soški fronti. Zato je pustil to fronto oslABLJENO in ni imel v kritičnih dneh 6. in 7. avgusta na razpolago večjih rezerv. Za veliki začetni uspeh 6. avgusta popoldne se imajo Italijani predvsem zahvaliti svoji ogromni premoči v pehoti in topništvu (48 bataljonov in 500 topov proti 9 in pol bataljona in 87 topovom!) ter dejstvu, da ni mogla biti sorazmerno močna rezerva 58. divizije takoj angažirana na mostišču, ker so Italijani držali vse pristopne komunikacije pod najhujšim ognjem. Tako je ta rezerva mogla poseči v akcijo šele ponoči od 6. na 7. avgusta, a zaradi vnovičnega zavzetja Sabotina šele 7. avgusta zjutraj. Se-



Goriški Tivoli

veda je Italijanom dokaj pomagalo tudi to, da so zvedeli za avstrijske obrambne načrte, ker je to povečalo preciznost delovanja njihovega že tako nadmočnega topništva. Končno pa je treba tudi upoštevati, da branilčeve čete, posebno južnoslovanskih narodnosti, niso bile več takšne, kot so bile pred letom dni, saj so 14 mesecev neprenehoma trpele strašne izgube.

Na italijanski strani bije posebno v oči nerazumljiva previdnost njihovih poveljnikov, da se po zavzetju Sabotina niso takoj zgrnili k prehodom čez Sočo pri Solkanu ter v tej smeri poslali svoje nadmočne čete čez Sočo, da bi zavzele taktično in strateško zelo važen masiv Sv. Gabrijela na levem bregu Soče. Zavzetje te takrat pomembne točke bi bilo zanje



Solska ulica v Gorici

izredno važno v strateškem oziru, ker bi jim odprla vrata v Vipavsko dolino in ustvarila najugodnejše pogoje za daljnje operacije proti vzhodu. Da so to takrat izvedli, bi svoj taktični uspeh pretvorili v strateškega in s tem obvarovali življenje deset tisočim svojim vojakov. Ker pa tega niso napravili, se je branilec posrečilo, da je bilo nadaljnje italijansko napredovanje vzhodno od Gorice končno ustavljeno.

S premostitvijo fronte na vzhod so bila v tej soški bitki znova izročena razdejanju mnogoštevilna naša naselja pri Gorici, v Vipavski dolini in še na kraški planoti. Novi tisoči naših rojakov so bili prisiljeni, da zapuste svoja ognjišča in si poiščejo zatočišče v daljnih in tujih krajih. Mnogi se niso nikdar vrnili v svoj rodni kraj, a tisti, ki so se, so našli po večini svoje domove porušene in oskrunjene. Ko se je po dveh letih naš sosed dokončno polastil teh naših krajev, je njegov fašistični bič na najokrutnejši način oznanil našim rojakom svoj »vae victis«... Bahaški spomeniki na Podgori in Oslavju pa spominjajo naš narod onstran in tostran nesrečne meje na tiste krvave dni v avgustu 1916, leta, v katerih je odločil sovražni meč o usodi naše sončne Gorice.

Jurij Mušič

## OPOMBE

Osterreich-Ungarns letzter Krieg, II-IV. — Borojevič, O ratu protiv Italije. — General Kraus, der erste Isonzo-Feldzug. — Dobrovoljci, kladivarji Jugoslavije 1912-1918. — Lastni spomini.

